

De Belgische biologische sector groeit. Vorig jaar bedroeg het biologisch areaal in Vlaanderen 3658,81 ha, inclusief het areaal in omschakeling. Dat is een stijging van 4,8% ten opzichte van 2008. Toch neemt het slechts een aandeel in van 0,6% van het totale landbouwareaal. Er is dus nog een hele weg af te leggen. Ook de consumptie van biologische producten stijgt.

In deze 'Focus op' bekijken we de groei van de biolandbouw in Vlaanderen, wat de Boerenbond voor de sector doet (met de inzet van bioconsulent Ignace Deroo en de steun aan het project 'Bio zoekt Boer'), maar ook wat er op onderzoeksvlak rond biolandbouw gebeurt. We gaan na hoe het ILVO en de Vlaamse hogescholen onderzoek voor de biosector inbedden in hun programma's. Een Vlaams biokenisnetwerk voor de biologische landbouw is volop in de maak, dankzij de oprichting van het Netwerk Onderzoek Biologische Landbouw & voeding (NOBL), de biobedrijfsnetwerken (BBN) en het Coördinatiecentrum praktijkgericht onderzoek en voorlichting Biologische Teelt (CCBT). Tot slot gingen we langs bij het biotuinbouwbedrijf De Lochting in Roeselare, waar we de link maken tussen het ILVO-onderzoek en de praktijk.

FOTO: HOOGESCHOOL GENT

FOTO: SOPHIE HOSTE

SAMENSTELLING: JAN VAN BAVEL

Focus op onderzoek in de biologische landbouw

FOTO: ILVO - L&M

Biologische landbouw groeide met vallen en opstaan

Toen de Oostenrijkse filosoof Rudolf Steiner in 1924 zijn 'landbouwcurus' voorstelde, kon hij niet vermoeden welke impact die zou hebben op de sector. De kiem voor de biologische landbouw was gelegd. Vandaag is deze deelsector wereldwijd goed voor een oppervlakte van meer dan 30 miljoen ha. – IGNACE DEROO, BEROEPSWERKING –

Rudolf Steiner ontwikkelde de biologisch-dynamische landbouw, waarin bodemvruchtbaarheid en versterking van de natuurlijke groei centraal staan. In Vlaanderen kende de biologische landbouw een gestage groei, maar hij situeert zich nog op een bescheiden niveau. In 1960 startte de eerste professionele bioteler in Vlaanderen, Alberic Spillebeen uit Zwevegem, zijn activiteiten op. Tien jaar later werd de Vereniging voor Ecologisch Leven en Tuinieren (VELT) boven de doopvont gehouden, een nieuwe consumentenorganisatie op biologische leest geschoeid. Om biologische producten te promoten en herkenbaar voor de consument te maken, werd in 1982 het Biogarantielabel ingevoerd. Dit wordt enkel toegekend als het bedrijf onder biologische controle (door de Vlaamse overheid en de 4 erkende privé-controleorganisaties Certisys, rüy-Nord-Integra, Control Union en Quality Partners) staat en het lastenboek heeft gevolgd tijdens de productie. In 1991 schreef Europa een verordening die de basisregels

vastlegt voor de biologische landbouw in de hele Europese Unie. Na goed 15 jaar werd die vormelijk volledig vernieuwd. Er werden ook nieuwe domeinen aan toegevoegd: aquacultuur, wijnbouw, productie van biologische gist, ...

Bio naast gangbaar

De Vlaamse biotelers gebruiken intussen 0,6% van het Vlaamse landbouwareaal. Daarmee zitten we ver onder het Europese gemiddelde van 4,7%. Vergelijkbare landbouwlanden scoren een pak hoger: Nederland haalt 2,6% en Denemarken 5,6%. Toplanden in Europa zijn Oostenrijk (15,5%) en Italië (7,5%). Ook Wallonië doet het met bijna 3% een heel stuk beter dan wij. Waarom blijft Vlaanderen achter? Enkele redenen spelen hierin een belangrijke rol. In de eerste plaats werd biologische landbouw in het landbouwonderwijs tot voor kort stiefmoederlijk behandeld. Daarnaast beschikken wij over een intensieve gangbare landbouw, die niet meer in staat is om de ommezwaai naar biolo-

gische landbouw te maken. In het verleden stonden de biologische en gangbare landbouw vaak met getrokken messen tegenover elkaar. Nog een oorzaak is dat de Vlaamse bioconsument zijn stem maar heel zwak laat horen, zeker in vergelijking met landen als Oostenrijk en Duitsland. De opbouw van een keten voor de handel in biologische producten staat nu beter op punt dan een tiental jaren geleden. Toen was er vooral veel kortketenverkoop, maar liet de groothandel vaak te wensen over. Vandaag werkt het project 'Bio zoekt keten' aan een verbetering van de ketenwerking in de biologische sector. Tot slot mogen we het effect niet onderschatten op de evolutie van de individuele bedrijven vanuit de omkadering van de gangbare landbouwbedrijven. Zo zijn onder meer veeartsen, voederfabrieken en fytohandelaren vaak niet happig om de stap van hun cliënt naar de biologische landbouw te ondersteunen.

Invloed van de politiek

De biologische landbouw is wettelijk geregeld en dus sterk aan de politiek gebonden. In België werd er altijd positief gereageerd op de vragen van Europa rond biolandbouw. Zo werd de biologische productie vanaf 1995 gesteund via een subsidieregeling, waarbij elke hectare biologisch land in aanmerking kwam voor een premie. Dit bracht een bescheiden ontwikkeling met zich mee.

In de zomer van 2000 schreef de groene minister van Landbouw Vera Dua het eerste actieplan voor de biologische land-

FOTO: ANN-SOPHIE DECROOS

Boerenbond verdedigt ook belangen bioboeren

Ignace Deroo (foto) is sinds 1998 consulent biologische productie bij de Boerenbond. Wat houdt die functie precies in? "Mijn eerste opdracht was de sector van de biologische landbouw te leren kennen en er kennis over op te doen. In de loop der jaren zijn daar heel wat taken bijgekomen. Als landbouw- en syndicale organisatie verdedigt de Boerenbond ook de belangen van onze leden-biotelers ten opzichte van de overheid. In dat kader werk ik in de werkgroep Wetgeving van de Vlaamse overheid mee aan de verdere ontwikkeling van de biologische wetgeving in Vlaanderen. Dat gebeurt in nauw overleg met Bioforum Vlaanderen, de Vlaamse koepelorganisatie voor de biologische sector. Daarnaast is het voorlichtingswerk een belangrijk deel van mijn job geworden: voordrachten geven, artikels voor onze ledenbladen schrijven, bedrijven begeleiden die willen omschakelen en daaraan gekoppeld het opstellen van omschakelingsplannen. Verder werk ik zelf projecten uit voor de biologische landbouw en zetel ik in tal van stuurgroepen van bioprojecten die worden uitgevoerd door andere organisaties. De Boerenbond steunt ook het biologisch onderzoek.

FOTO: SOPHIE HOSTE

bouw. Die steeg behoorlijk in deze periode, met een hoogtepunt van het areaal – net geen 3700 ha – in 2002. Daarna viel de groei stil en nam het areaal en het aantal biobedrijven weer af, tot een dieptepunt in 2005 met nog nauwelijks 3150 ha. Vervolgens steeg het areaal weer, maar moeizaam. Vlaanderen vertoonde hiermee zeker niet het evolutiepatroon van andere landen, die rustig voortgroeiden.

Enkele herzieningen van het eerste actieplan ten spijt, kwam er niet echt beweging in de sector, tot Vlaams minister-president Kris Peeters in 2008 een nieuw Strategisch Plan Biologische Landbouw opstartte. Dat werd ondertekend door de landbouworganisaties Boerenbond, ABS en Bioforum Vlaanderen. Sindsdien werden diverse initiatieven ontwikkeld. Vooral het project 'Bio zoekt boer', zie verderop in deze Focus op p. 44, bleek een succes. De kans is reëel dat we eind

dit jaar de kaap van 4000 ha biologisch areaal kunnen vieren.

Bespelen van de consument

Ondanks het karige aandeel van de biologische productie in Vlaanderen is de consumptie behoorlijk hoog. Elke Vlaming besteedt jaarlijks 21 euro aan biologische producten, een bedrag dat blijft stijgen. De consument wordt regelmatig aangemoedigd om biologische producten te kopen. Zo zetten biobedrijven tijdens de Bioweek – de eerste volle week van juni – al jaren hun deuren open voor de consument. Ze tonen dan hun manier van telen. Daarnaast voert ook de VLAM promotie. Jaarlijks worden er minstens 2 'reclamegolven' gelanceerd: een eerste ter aankondiging van de Bioweek, een tweede in het najaar om iedereen nog eens warm te maken voor bioproducten. Bekende Vlamingen, zoals Bob Peeters

en Roos Vanacker, trokken deze campagnes al verschillende jaren. De VLAM volgt de evolutie van de consumptie op de voet. Daartoe doet het zelf aan marktonderzoek, maar koopt het ook cijfers in van marktonderzoeksbureau gfk. Dit bureau volgt alle inkopen van 4000 gezinnen in België. Daaruit distilleert men de consumptie van biologische producten. Zo weten we wat, waar en hoe vaak een product gekocht wordt, hoeveel mensen het minstens eenmaal per jaar aankopen, ... We leren er ook uit dat de helft van de biologische producten wordt gekocht in warenhuisketens als Colruyt, Delhaize en Carrefour. Ook dit aandeel blijft stijgen.

Totaalpakket van producten

De Vlaamse biolandbouwers kunnen een totaalpakket van producten leveren aan de handel en de consument. Door de aard van de biologische productie, waar vruchtwisseling een essentieel onderdeel van is, is het aanbod aan soorten groenten en fruit heel divers. Daarnaast worden er ook biologische granen geteeld. De handel kan zich dan ook voor een belangrijk deel van de afzet bevoorraden in Vlaanderen. In de dierlijke sector zijn er maar weinig biovarkensproducenten. De kippen, zowel voor de vleesproductie als voor de leg, blijven dan weer in aantal toenemen. Ook de biologische melkgeiten zijn goed vertegenwoordigd, maar door het gebrek aan een melkerij in Vlaanderen wordt er veel biogeitenmelk in Nederland verwerkt. De coöperatie Biomelk Vlaanderen verzamelt sinds begin 2002 de biokoemelk in Vlaanderen. Sinds 2004 halen zij, genoodzaakt door het beperkte aanbod en de stijgende vraag, ook biomelk op in Wallonië. In totaal halen ze 12 miljoen l op. De biologische melkmarkt in België wordt grotendeels bevoorrad door het buitenland. Hier ligt dus nog potentieel voor een grote groei van de lokale biologische productie. ■

Daartoe zetel ik in de raden van bestuur van het PCBT, het CCBT (Coördinatiecentrum praktijkgericht onderzoek en voorlichting Biologische Teelt, zie p. 40) en werk ik mee aan NOBL (Netwerk Onderzoek Biologische Landbouw & voeding, zie p. 38). Ik geef ook af en toe les over bio in het landbouwonderwijs (zowel secundair als hoger). Op internationaal vlak vertegenwoordig ik de Boerenbond binnen COPA (de koepel van de Europese landbouworganisaties) in de werkgroep biologische landbouw. Zo neem ik deel aan de gesprekken met de verantwoordelijken voor de biologische landbouw binnen de Europese Commissie. Dit leverde dit jaar een snelle doorbraak in het biowitloofdossier op, waardoor er opnieuw harmonisatie kwam in de forcerie van biowitloof binnen Europa. VLAM (Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing) heeft ook een werkgroep voor de biologische producten. Namens de Boerenbond zetel ik hierin en zo zijn we ook betrokken bij het opzetten van alle promotiecampagnes rond biologische landbouwproducten. Tot slot volg ik ook de uitwerking van het Strategisch Plan Biologische Landbouw 2008-2013 op in de stuurgroep die hiervoor werd opgericht."

Binnen het Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek (ILVO) is het wetenschappelijk onderzoek voor de biologische sector ingebed in de onderzoeksprogramma's van de 4 eenheden (Plant, Dier, Technologie & Voeding en Landbouw & Maatschappij). – JOHAN VAN WAES & LIEVE

DE COCK, ILVO –

Bio- en biogereleerd onderzoek binnen het ILVO

Binnen de eenheid Plant is het bio-onderzoek ingebed in haar 4 onderzoeksdomeinen Gewasbescherming, Groei en Ontwikkeling, Teelt en Omgeving en Toegepaste Genetica en Veredeling. Daarnaast zijn er ook heel wat resultaten uit bio-relevant onderzoek. Deze eenheid heeft verschillende proefvelden ter beschikking, waarvan 3 ha voor biolandbouw pur sang.

Teelttechniek en rassenproeven

Op deze percelen van het onderzoeksdomein Teelt en Omgeving (Plant r&o) werden dit jaar rode klaver, gras-klaver (als weide en groenbedekker) en andere groenbedekkers geteeld. Gedurende meerdere jaren vonden er ook rassenproeven bij kuilmaïs op biologische percelen plaats. Daarnaast werd op de biopercelen een meerjarig bodembeheeronderzoek opgezet (boerderijcompost in combinatie met niet-kerende bodembewerking; dierlijke mest in combinatie met ploegen). Er was eveneens behoorlijk wat biorelevant onderzoek. Een greep uit de onderzoeksthema's: jaarlijkse rassenproeven bij graangewassen met beperkte bemesting en zonder gebruik van fungiciden of groeiregulators; teelttechniek

van gras-klaver-luzerne; invloed van bemesting op het aandeel klaver; de voederwaarde en de nitraatrest.

In de periode 1999-2002 werden nutriëntenbalansen voor biologische versus gangbare melkveebedrijven opgericht. In 2002 werd een studieopdracht van de Administratie Land- en Tuinbouw (ALT) uitgevoerd rond 'Traceerbaarheid doorheen de biologische productieketen'. Samen met het PCBT en UGent startte het ILVO in de maand september een nieuw bioproject op rond de optimale aanwending van biologische mest van kippen en herkauwers voor een gezond biologisch gewas. Naast onderzoek verleent het ILVO ook heel wat diensten voor de bio-sector. Voorbeelden hiervan zijn medewerking aan de databank voor biologisch uitgangsmateriaal, de technologische en adviesdienst Farmcompost en kleinschalige compostering van beheersresten.

Ziekten en ziekteresistentie

Een van de thema's binnen het onderzoeksdomein Gewasbescherming is de detectie en beheersing van ziekten en plagen.

De missie van het ILVO

Het ILVO heeft als missie de uitvoering en coördinatie van beleidsonderbouwend wetenschappelijk onderzoek en de daaraan verbonden dienstverlening. Daarbij wordt voortdurend gemikt op een duurzame landbouw en visserij in een economisch, ecologisch en maatschappelijk perspectief. Om een goed gefundeerde beleidsondersteuning te geven, wordt er ook heel wat diepgaand en kennisopbouwend onderzoek verricht. De rode draad doorheen dit alles is 'duurzaamheid'. Heel wat onderzoek voor de conventionele landbouw kan dan van pas komen voor de biosector (biorelevant onderzoek). Afhankelijk van het type onderzoek werkt het ILVO samen met praktijkcentra en/of universiteiten en hogescholen. Het ILVO is ook partner in allerlei projecten, zowel op Vlaams, nationaal als Europees niveau. Dit is ook het geval voor het bio-onderzoek.

Onderzoekstopics zijn hier onder meer de evaluatie van klassieke en alternatieve gewasbeschermingsmiddelen (zoals beheer van bodem en substraat in functie van hoge ziekteveerbaarheid), risicoanalyse van plantschadelijke organismen en van het gebruik van biocontrole-organismen (agrobiodiversiteit in bloemenrijke graanzaden, biocontrole van plaaginsecten, zoals wollige bladluis bij de teelt van pitfruit).

Bij de veredeling binnen het onderzoeksdomein Toegepaste Genetica en Veredeling is ziekteresistentie een van de belangrijke parameters. Rassen met een goede ziekteresistentie of tolerantie zijn de basis voor de bioteelt. Veredelingsonderzoek gebeurt bij ruwvoedergewassen (gras, klaver), groenten (prei, schorse-neer, selder, peterselie) en groenbedekkers (bladrammenas, gele mosterd, facelia, stoppelknol en bladkool). Voor dit onderzoek is het ook belangrijk over een uitgebreide genenbank te kunnen beschikken. Toegepaste Genetica en Veredeling is ook partner in het ADLO-project 'Genetische diversiteit in groentegewassen in actie' en ondersteunt de werkgroep Eigen Zaadteelt (onder andere voor klaver en grassen).

Het onderzoeksdomein Groei en Ontwikkeling voert dan weer meer fundamenteel onderzoek. Bij rode klaver – een belangrijk gewas voor de bioteelt – bestudeert men er onder andere de diversiteit van rassenpopulaties op resistentie tegen klaverrot en plantarchitectuur. Deze laatste parameter is belangrijk voor de persistentie in combinatie met gras. Rode klaver heeft een hoog gehalte aan onverzadigde vetzuren en kan belangrijk zijn voor bedrijfseigen eiwitproductie.

Bioraakvlakken bij eenheid Dier

Het onderzoek binnen de eenheid Dier heeft heel wat bioraakvlakken. Zo werd de voederwaarde van gras-klaver met betrekking tot graskuilen vergeleken. Daarnaast was er onderzoek bij erwten-gerst na inkuilen en tritcale als GPS (*green plant silage*). Voor melkvee maakte men ook een vergelijking tussen gras-witte en gras-rode klaver. N- en P-uitscheidingsnormen werden afgeleid voor de biologische melkveehouderij.

In het kader van EU-onderzoek (CORE-Organic II) zal de eenheid Dier participeren in een consortium van 10 landen rond de verhoging van de lokale veevoederproductie om biovarkens en -kippen met 100% biologische veevoeding te voorzien.

Technologie en Voeding

Het onderzoeksdomein Voedselveiligheid van de eenheid Technologie en Voeding buigt zich over de microbiologische voedselveiligheid en kwaliteit van dierlijke en plantaardige producten en onderzoekt ook de chemische voedselveiligheid van dierlijke producten. Research en dienstverlening staan evenzeer ten dienste van de biosector. De kwaliteit van melk, zuivel en vleesproducten wordt onderzocht binnen het onderzoeksdomein Productkwaliteit en -innovatie. De onderzoekers van Agrotechniek bestuderen onder andere duurzame veehouderijsystemen (constructie, inrichting, milieutechniek) en duurzame mechanisatie, oogst en naoogsttechnologie. Er gebeurt ook heel wat dienstverlening, referentiewerking, technologisch proefwerk; en er is een pilotinstallatie en contractonderzoek met diverse actoren.

Landbouw en Maatschappij

De vierde ILVO-eenheid, Landbouw en Maatschappij, beoogt kennis en inzichten te genereren die leiden tot beleidsaanbevelingen en toepassingen voor zowel de conventionele als de biolandbouw. Heel wat biogerelateerde projecten zijn casestudies: de inschakeling van biolandbouw als 'laboratoriumfunctie' in bestaand onderzoek, de risicoanalyse in de land- en tuinbouw bij omschakeling naar biolandbouw, de ontwikkeling van duurzaamheids-indicatoren voor geïntegreerde landbouw, ... De eenheid is ook betrokken bij het Europees netwerk van financiers van onderzoek voor de biologische landbouw, het CORE-Organic II ERANET.

Besluit

Binnen het ILVO gebeurt er heel wat bio- en biorelevant onderzoek op verschillende niveaus: er is zowel kennisopbouw als -uitwisseling op Vlaams, nationaal en internationaal vlak, die worden aangewend voor beleidsondersteuning en dienstverlening. Bovendien neemt het ILVO ook het voorzitterschap en de coördinatie van NOBL (Netwerk Onderzoek Biologische Landbouw & voeding, zie verderop in deze Focus op p. 38) op zich. ■

Info bij wetenschappelijk directeur Johan Van Waes (Eenheid Plant, Teelt en Omgeving) via 09 272 26 68 of johan.vanwaes@ilvo.vlaanderen.be of bij onderzoeker Lieve De Cock (Eenheid Landbouw en Maatschappij) via 09 272 23 52 of lieve.decock@ilvo.vlaanderen.be.

Contactgegevens ILVO

Eenheid Plant

Verantwoordelijke: Kristiaan Van Laecke
Business Unit en Dienstencentrum, Toegepaste Genetica en Veredeling, Groei en Ontwikkeling
Caritasstraat 21, 9090 Melle, tel 09 272 29 00,
plantbu@ilvo.vlaanderen.be, plantgv@ilvo.vlaanderen.be,
plantgo@ilvo.vlaanderen.be

Teelt en Omgeving

Burgemeester Van Gansberghelaan 109, 9820 Merelbeke-Lemberge, tel 09 272 27 00, plantto@ilvo.vlaanderen.be

Gewasbescherming

Burgemeester Van Gansberghelaan 96, bus 2, 9820 Merelbeke-Lemberge, tel 09 272 24 00, plantgb@ilvo.vlaanderen.be

Eenheid Landbouw & Maatschappij

Verantwoordelijke: Ludwig Lauwers
Burgemeester Van Gansberghelaan 115, bus 2, 9820 Merelbeke-Lemberge, tel 09 272 23 40, l&m@ilvo.vlaanderen.be

Eenheid Dier

Verantwoordelijke: Bart Sonck
Business Unit en Dienstencentrum, Functionele Dierenvoeding, Veehouderij en Dierenwelzijn
Scheldeweg 68, 9090 Melle-Gontrode, tel 09 272 26 00, dier@ilvo.vlaanderen.be

Visserij

Ankerstraat 1, 8400 Oostende, tel 059 34 22 50, diervi@ilvo.vlaanderen.be

Eenheid Technologie & Voeding

Verantwoordelijke: Lieve Herman
Business Unit en Dienstencentrum, Voedselveiligheid, Productkwaliteit en -innovatie
Brusselsesteenweg 370, 9090 Melle, tel 09 272 30 00, t&vbv@ilvo.vlaanderen.be

Agrotechniek, Productkwaliteit en -innovatie

Burgemeester Van Gansberghelaan 115, bus 1, 9820 Merelbeke-Lemberge, tel 09 272 28 00, t&vat@ilvo.vlaanderen.be, t&vpi@ilvo.vlaanderen.be

FOTO: ILVO - L&M

Proefvelden op de site eenheid Plant van het ILVO.

Vlaams biokennisnetwerk in de maak

Met de oprichting van het Netwerk Onderzoek Biologische Landbouw & voeding (NOBL) in 2007, de bio-bedrijfsnetwerken (BBN) in 2009 en het Coördinatie Centrum praktijkgericht onderzoek en voorlichting Biologische Teelt vzw (CCBT) in 2010 wil de Vlaamse overheid op vraag van de sector bijdragen tot het ontwikkelen van een Vlaams biokennisnetwerk voor de biologische landbouw. – LIEVE DE COCK & JOHAN VAN WAES, ILVO –

In 2008 sloegen BioForum Vlaanderen, de Boerenbond, het ABS en de Vlaamse overheid de handen in elkaar. Samen engageerden ze zich om een marktgerichte omschakeling naar biolandbouw te bewerkstelligen en kansen volwaardig in te vullen, wederzijds respect tussen de gangbare en biolandbouw te ontwikkelen, te zorgen voor een bijdrage van de biosector aan verduurzaming en een dynamiek

in Vlaanderen in beweging te brengen, zodat onze regio aansluiting vindt bij de groeiende Europese stuwkracht rond biolandbouw. Om deze doelstellingen te realiseren, werden 6 hefboomen uitgewerkt voor acties in de volgende jaren. Dit resulteerde in een gezamenlijk Strategisch Plan Biologische Landbouw 2008-2012.

Een belangrijke hefboom in dit plan is 'Onderzoek en Kennisbeleid'. Hierbij

gaat men ervan uit dat voor de ontwikkeling van de biosector en een verdere toename van de productiecapaciteit nieuwe informatie en technieken vereist zijn. Een kwaliteitsvol onderzoeksbeleid waarbij kennisopbouw en kennisuitwisseling op elkaar afgestemd zijn, wordt hiervoor als onmisbaar gezien. Centraal in elk van de 3 netwerken (NOBL, BBN en CCBT) staat de uitwisseling van informatie en ervaringen en de opbouw van nieuwe kennis voor de biologische landbouwsector. Door de onderlinge afstemming van de activiteiten van deze netwerken wil men komen tot een integrale aanpak, waarbij men beter inspeelt op vragen en problemen vanuit de sector en een optimale doorstroming en benutting van nieuwe kennis en informatie voor de biosector verzekerd wordt.

NOBL, een netwerk met ambities

Als eerste van de 3 nieuwe structuren werd het Netwerk Onderzoek Biologische Landbouw & voeding opgericht. Als overkoepelend platform kreeg het netwerk de opdracht na te denken over hoe men in Vlaanderen tot een gunstiger onderzoeks-

Coördinatie onderzoek op Europees niveau

TP Organics is een Europees technologieplatform voor onderzoek voor biologische landbouw en voeding dat samen met de producenten, industrie en maatschappij onderzoeksprioriteiten voor biolandbouw definieert en onder de aandacht brengt van beleidsmakers. Hiertoe publiceerde het platform in 2008 een visie voor de biologische landbouw en voeding in 2025. Deze visie werd vertaald naar een strategische onderzoeksagenda. Naast 3 grote thema's (versterking van de plattelandsontwikkeling, ecofunctionele intensificatie en gezonde voeding en welzijn) werden enkele overkoepelende thema's zoals klimaatverandering, biodiversiteit, waterschaarste en het versterken van kennisuitwisseling voor biolandbouw in Europa naar voren geschoven voor verder onderzoek. Onlangs werden voor elk van deze thema's onderwerpen met een hoge prioriteit geselecteerd en voorgesteld aan verantwoordelijken voor financiering van onderzoek op Europees niveau. Ook Vlaanderen nam vanuit het beleid, de landbouwsector, het onderzoek en NOBL deel aan de intense discussies die aan elk van deze stappen met betrokkenen uit de landbouw en voeding voorafgingen. Meer info vind je op www.tporganics.eu.

klimaat voor de biosector kan komen. Momenteel worden 13 organisaties, vanuit fundamenteel en toegepast onderzoek, praktijkonderzoek, de sector (Bioforum en de Boerenbond) en beleid in het netwerk vertegenwoordigd. Het Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek (ILVO), de wetenschappelijke onderzoeksinstelling van het beleidsdomein Landbouw en Visserij van de Vlaamse overheid, neemt de coördinatie van NOBL op zich. Op regelmatige tijdstippen komen vertegenwoordigers uit deze organisaties samen.

In de eerste plaats fungeert NOBL als een discussie- en communicatieplatform. Een bijkomend doel is vanuit het netwerk initiatieven te genereren die het onderzoek en de kennisontsluiting voor de biolandbouw versterken en problemen binnen het biologisch landbouwonderzoek op een meer geïntegreerde manier aanpakken. Als basis bij het uitwerken van deze initiatieven formuleerde het netwerk in 2009 de volgende ambities: de bewerkstelling van een draagvlak voor onderzoek naar biologische landbouw en voeding, de organisatie van een breed gedragen aansturing

van het onderzoek, het streven naar een optimale benutting van onderzoekscapaciteiten en het stimuleren van ontsluiting en doorstroming van onderzoekinformatie en -resultaten.

De eerste realisaties binnen het netwerk zijn intussen een feit. In een onderzoeksagenda werden thema's geïdentificeerd waarvoor onderzoek in de Vlaamse biosector gewenst is. Deze agenda wordt gebruikt om advies te verlenen aan onderzoekers en financiers over de richting die het onderzoek voor de biolandbouw in Vlaanderen moet uitgaan. Bovendien werd nagegaan waar in Vlaanderen, voor de betreffende thema's, expertise aanwezig is en samenwerking mogelijk is.

Bio zoekt onderzoeker

Op donderdag 9 december organiseerde NOBL zijn eerste studienamiddag met als thema 'Bio zoekt onderzoeker – Onderzoeker vindt bio'. Onderzoekers en vertegenwoordigers uit de administratie en de sector (zowel gangbare als biologische landbouw) werden hierbij samengebracht om te kijken wat ze van elkaar kunnen

leren. Ter gelegenheid van deze studienamiddag werd informatie rond onderzoek voor de biolandbouw, dat in Vlaanderen tussen 2008 en 2010 werd uitgevoerd, gebundeld en gepubliceerd in een brochure.

Naast het zoeken naar samenwerking en afstemming van het onderzoek binnen het Vlaamse onderzoeksveld kijkt men ook over de grenzen heen. Mogelijkheden voor samenwerking en uitwisseling van kennis worden afgetast: in de eerste plaats tussen Vlaanderen en Nederland, maar ook op Europees niveau door deel te nemen aan internationale werkgroepen en netwerken (CORE-Organic II en TP Organics, zie groene band onderaan).

Website

Relevante informatie over onderzoek voor de biolandbouw wordt samengebracht op de website www.nobl.be. De onderzoeks-databank en de onderzoeksagenda hebben er een belangrijke plaats. De databank geeft een overzicht van onderzoeksprojecten, -resultaten en publicaties in verband met de Vlaamse biolandbouw die werden uitgevoerd en gepubliceerd. Op de nieuwspagina worden geïnteresseerden op de hoogte gehouden van nationale en internationale activiteiten, relevant voor het bio-onderzoek.

Het wordt een belangrijke uitdaging om samen met het CCBT en de BBN te bekijken hoe onderzoek in Vlaanderen meer vraaggestuurd kan verlopen en hoe praktijk-, fundamenteel en toegepast onderzoek beter op elkaar kan worden afgestemd door samenwerkingsverbanden. ■

Info Lieve De Cock, coördinator NOBL p/a ILVO – Eenheid Landbouw & Maatschappij, Burgemeester Van Gansberghe-laan 115 bus 2, 9820 Merelbeke, 09 272 23 52, lieve.decock@ilvo.vlaanderen.be of info@nobl.be.

Onderzoekers bezoeken de biologisch-dynamische tuinbouwcoöperatie 'De Wassende Maan' in Deinze.

Foto: ILVO - L&M

Dit jaar stapten het beleidsdomein Landbouw & Visserij en het ILVO in het CORE-Organic II-ERANet. Een ERANet is een Europees transnationaal samenwerkingsproject dat wordt gesteund door de Europese Commissie. Tijdens dit driejarig project wisselen partners uit 21 Europese landen ervaringen uit rond organisatie en coördinatie van onderzoek voor de biolandbouw. Nationale budgetten worden samengebracht voor het organiseren van een oproep voor bio-onderzoek over de grenzen heen. Hierbij beogen de partners een efficiënter gebruik van beschikbare financiële middelen op nationaal en Europees niveau. Bij de bepaling van onderzoeksvragen wordt vooral aandacht gevraagd voor het betrekken van nationale en transnationale actoren uit de biologische landbouw- en voedingssector. Vlaanderen engageert zich om binnen dit netwerk Vlaamse onderzoekers te steunen die binnen een Europees consortium onderzoek uitvoeren rond de thema's *Designing robust and productive cropping systems at field, farm and landscape level* en *Robust and competitive production systems for pigs, poultry and fish*. Meer info vind je op www.coreorganic2.org.

Geïnteresseerden bekijken de aardappelproeven op de open velddag van het PCBT in juni.

CCBT coördineert praktijkgericht onderzoek

Het Coördinatiecentrum praktijkgericht onderzoek en voorlichting Biologische Teelt vzw (CCBT) heeft tot doel om het praktijkgericht onderzoek en de voorlichting ten behoeve van de biologische teelt in Vlaanderen te coördineren en te stimuleren. – CARMEN LANDUYT, CCBT –

Op 3 mei werd het CCBT plechtig boven de doopvont gehouden op het kabinet van minister-president Kris Peeters. De oprichting van het CCBT is ingebed in het Strategisch Plan Biologische Landbouw 2008-2012. In de uitwerking van dit plan is er een belangrijke rol weggelegd voor praktijkgericht onderzoek en voor-

lichting. Voorzitter van het CCBT is Bart Naeyaert, gedeputeerde voor Landbouw in West-Vlaanderen.

Scharnierpunt

Een scharnierpunt in het praktijkgericht onderzoek naar de biologische teelt in Vlaanderen was 1998, met de oprichting

van het PCBT vzw (Interprovinciaal Proefcentrum voor de Biologische Teelt) in Rumbke-Beitem. De start en de uitbouw van het PCBT heeft tot heel wat resultaten geleid ter ondersteuning van de biologische land- en tuinbouw. De focus van het onderzoek ligt in het bijzonder op akkerbouw, openluchtgroenten en ruwvoeder-teelten. Het PCBT had tot nu toe echter een dubbele taak: zowel het uitvoeren van onderzoek naar de biologische teelt als de coördinatie van het praktijkgericht onderzoek in Vlaanderen.

Nieuwe partners

Ondertussen hebben ook andere proefcentra in meerdere of mindere mate een activiteit rond biologische teelt ontwikkeld. In Oost-Vlaanderen doet het PCG onderzoek naar beschutte teelten, in Vlaams-Brabant is er het PPK voor kleinfruit, in Antwerpen het Proefbedrijf voor de Veehouderij – dat sinds kort onderzoek doet voor de biologische pluimveehouderij – en in Limburg heb je het PCFruit voor pitfruit. Het betrekken van deze nieuwe partners en het verhogen van de betrokkenheid van de bio-sector bij het praktijkonderzoek worden nu de opdrachten van het CCBT. Het CCBT neemt hierbij deze taak van het PCBT over. Naast de proefcentra is ook de sector sterk vertegenwoordigd in de nieuwe structuur.

De structurele verschuivingen hebben als gevolg dat het CoördinatieComité Biologische Landbouw (CCBioLa) nu ook binnen het CCBT valt. Dit CCBioLa brengt alle erkende praktijkcentra van Vlaanderen samen en vat het biologisch landbouwonderzoek, dat in deze verschillende centra gebeurt, samen in een jaarplan.

Pcfruit – Proefcentrum Fruitteelt

pcfruit vzw in Sint-Truiden doet al jaren onderzoek voor de gangbare en geïntegreerde fruitteelten. Vaak zijn deze resultaten ook zeer bruikbaar voor de biologische teelt. In het kader van de

Missie van het CCBT

Het CCBT wil bijdragen tot innovatief, vraaggedreven en praktijkgericht onderzoek en voorlichting. Dit wil het centrum realiseren door een goede samenwerking met de andere overkoepelende structuren, zoals het Netwerk Onderzoek Biologische Landbouw (NOBL) en de biobedrijfsnetwerken. Binnen het CCBT zal veel aandacht worden besteed aan communicatie naar de sector. Zo zal een nieuwsbrief worden rondgestuurd waarin alle resultaten gepubliceerd worden die betrekking hebben op het biologisch praktijkonderzoek. Het CCBT kan rekenen op financiering van de Vlaamse overheid en zal zelf ook nog op zoek gaan naar andere financieringsbronnen, bijvoorbeeld Europese fondsen.

Info Carmen Landuyt, coördinator CCBT vzw, Karreweg 6, 9770 Kruishoutem, tel 09 381 86 86, carmen.landuyt@ccbt.be.

projectwerking van het ccbr doet pcfruit momenteel onderzoek naar bodemmoeheid bij appel in de bioteelt en naar de beheersing van boswantsen bij de productie van bioperen. In Tongeren heeft het pcfruit nog een afdeling kleinfruit.

Info René Ginckels, rene.ginckels@pcfruit.be, www.pcfruit.be

PCG – Proefcentrum voor de Groenteteelt

Het Proefcentrum voor de Groenteteelt in het Oost-Vlaamse Kruishoutem doet onderzoek naar biologische beschutte teelten. Naast heel praktische kennis

bodem(leven), plantenvoeding en plantbelaagers (ziekten, plagen en onkruiden). Een deel van die kennis kan mogelijk door het proefcentrum worden ontwikkeld.

Info Justine Dewitte, justine.dewitte@proefcentrum-kruishoutem.be, www.proefcentrum-kruishoutem.be

PCBT – Interprovinciaal Proefcentrum voor de Biologische Teelt

Het PCBT in Rumbeke is sinds 1998 actief in praktijkgericht onderzoek en voorlichting voor de biologische akkerbouw, groenteteelt in de openlucht en voederteelten. Belangrijke trefwoorden in het onder-

zoek en de uitvoering van het onderzoek wordt intensief samengewerkt met biologische telers. Daarnaast heeft het PCBT een proefbedrijf van 12 ha in beheer met biologische bouwplannen van akkerbouw- en groentegewassen.

Info Lieven Delanote, lieven.delanote@west-vlaanderen.be, www.pcbt.be

Proefbedrijf voor de Veehouderij

Het Proefbedrijf voor de Veehouderij in Geel werkt sinds kort mee aan de bedrijfsbegeleiding van biologische pluimveehouders. Op regelmatige basis worden momenteel biologische pluimveehouders bezocht, zodat de kennis van het Proefbedrijf hierover volop toeneemt. Het voorbije jaar werd een project uitgevoerd rond alternatieve bestrijding van wormbesmettingen binnen de biologische veehouderij.

Info Ine Kempen, ine.kempen@proefbedrijf.provant.be, www.provant.be/ondernemen/land-en-tuinbouw/praktijkonderzoek_pl

PPK – Provinciaal Proefcentrum voor Kleinfruit

Dankzij de ontwikkeling van nieuwe technieken heeft de provincie Vlaams-Brabant kunnen bereiken dat een biologische volwaardige aardbeiteelt voor het eerst commercieel haalbaar werd. Deze primeur werd gerealiseerd in het Provinciaal Proefcentrum voor Kleinfruit Pamel in Roosdaal. Het aanbod van biologisch keurfruit beantwoordt ongetwijfeld aan een maatschappelijke vraag en kent ook veel belangstelling in de sector.

Info Yves Hendrickx, yves.hendrickx@vlaamsbrabant.be, www.vlaamsbrabant.be/economie-landbouw/land-en-tuinbouw/onderzoek/proeftuin-pamel-roosdaal ■

Een proefveld waarbij Pcfruit de bodemmoeheid bij appel onderzocht.

FOTO: PCFRUIT

(rassenkeuze, klimaatinstelling, ...) heeft de sector ook nood aan meer fundamentele inzichten – voornamelijk met betrekking tot de interacties tussen plant,

zoeksprogramma zijn onkruidbeheersing, rassenonderzoek, ziekte- en plaagbeheersing, bodemvruchtbaarheid, teelttechniek en bedrijfsmanagement. Voor de aanstu-

FOTO: PROEFBEDRIJF VOOR DE VEEHOUDERIJ

Voordelen van een goede uitloop

Als kippen de uitloop optimaal gebruiken, wordt de mest verspreid over de uitloop afgezet en treedt er een verdunningseffect op. Op die manier kan de besmettingsdruk met wormeitjes voldoende laag worden gehouden. Een goede uitloop moet beschutting bieden, de kippen beschermen tegen roofvogels en vossen, droog kunnen worden gehouden en moet zo ingericht worden dat de uitloop zich kan herstellen. De kippen kunnen de uitloop best al op een jonge leeftijd leren kennen.

Biobedrijfsnetwerken, basis voor kennisnetwerk

Zowat een jaar geleden ging het project Biobedrijfsnetwerken van start, een gezamenlijk initiatief van BioForum, Landwijzer en het Louis Bolk Instituut.

– KOEN DHOORE, LANDWIJZER –

Landwijzer coördineert daarbij wat op het terrein gebeurt: de boerenbijeenkomsten en de afstemming met het praktijkonderzoek en de bedrijfsvoorlichters. De boerenbijeenkomsten zijn de kern van het bedrijfsnetwerkenproject. Daarmee bieden we bioboeren en -tuinders een forum voor het uitwisselen van ervaringskennis, het ontsluiten van nieuwe onderzoekskennis en de aansturing van het praktijkonderzoek. Met dit voor Vlaanderen geheel nieuwe concept werd de voorbije jaren al heel wat ervaring opgedaan in Nederland. Het Louis Bolk Instituut, dat in Nederland trekker is van een aantal bedrijfsnetwerken, zet ons op weg wat de methode en aanpak betreft en zorgt ook voor de nodige inspiratie op inhoudelijk vlak.

In het proces van kennisontwikkeling is het opstarten van de biobedrijfsnetwerken

een eerste stap. Het is de bedoeling dat ze het fundament vormen voor wat op termijn een heus kennisnetwerk moet worden, waarbij iedereen betrokken wordt die actief is in de kennisopbouw rond biologische land- en tuinbouw: boeren en tuinders (ervaringsdeskundigen bij uitstek), bedrijfsvoorlichters, praktijkonderzoekers en andere wetenschappers. Dat de bedrijfsnetwerken de basis vormen, betekent meteen ook dat het biokennisnetwerk vanuit de primaire sector wordt aangestuurd.

In hun eigen sectornetwerk geven boeren vanuit de uitwisseling van hun ervaringen aan op welk vlak het hen nog aan kennis ontbreekt. Voorlichters zoeken uit wat al werd onderzocht, om de resultaten van dit onderzoek in het bedrijfsnetwerk te brengen. Wat nog onderzocht moet

worden, stroomt door naar de centra voor praktijkonderzoek en weer terug onder de vorm van onderzoeksresultaten.

Actief in 4 sectoren

Momenteel zijn biobedrijfsnetwerken actief in 4 sectoren die voor de Vlaamse biolandbouw als 'strategisch' kunnen worden beschouwd: melkveehouderij, geitenhouderij, groenteteelt en kleinfruitteelt. BioForum gaat volgend jaar na in welke andere sectoren van de biologische land- en tuinbouw er mogelijkheden zijn om op termijn eveneens een bedrijfsnetwerk op te starten.

In oktober werd opnieuw een belangrijke stap gezet. In bijeenkomsten en internetconferenties van de biobedrijfsnetwerken werden de kennis- en onderzoeksvragen die in het afgelopen jaar zijn opgedoken, in een lijst opgenomen. In het Louis Bolk Instituut ging men na wat in Nederland al werd onderzocht, en wat daarbij niet opnieuw, of juist beter wel – in voortgezet onderzoek – in Vlaanderen kan worden opgenomen.

Vervolgens beoordeelde het CCBT (zie p. 40) de ingediende onderzoeksvorstellen in een expertenvergadering met praktijkonderzoekers, Bioforum en de netwerkencoördinator.

Wat willen de boeren?

De nieuwe rolverdeling was niet meteen evident. Vooral voor boeren en tuinders is het wennen dat zij zelf de agenda en de thema's bepalen, dat ze zelf beslissen wat er onderzocht moet worden. Voor voorlichters en onderzoekers was dit in het verleden vaak de grote vraag: wat willen de boeren? In de sectoren waarin biobedrijfsnetwerken actief zijn, krijgen boeren een stem en kan het antwoord op die vraag nu heel duidelijk klinken. De stap naar breder gedragen vraaggestuurd praktijkonderzoek is daarmee gezet. ■

Partners in het project Biobedrijfsnetwerken

BioForum is de koepelorganisatie van de biosector en de beroepsorganisatie van bioproducenten, -verwerkers en -verkopers. BioForum wil de groei van de biologische productie bevorderen. Samen met de Boerenbond en het ABS staat BioForum in voor de uitvoering van het Strategisch Plan Biologische Landbouw, waar het project Biobedrijfsnetwerken (met de steun van de Vlaamse overheid) deel van uitmaakt.

Het Louis Bolk Instituut (LBI) is een onderzoeks- en adviesorganisatie uit het Nederlandse Driebergen. Systeembenadering, respect voor de integriteit van het leven en participatieve opzet van het onderzoek staan er centraal. Het LBI gaat ervan uit dat boeren, dankzij hun ervaring uit het veld, veel kennis hebben die in het onderzoekswerk bruikbaar is.

Landwijzer is het kennis- en opleidingscentrum van de biosector en biedt vorming, opleiding en begeleiding rond biologische landbouw en voeding. Het ondersteunt ook actief de ontwikkeling van de biologisch-dynamische landbouw, CSA-initiatieven (Community Shared Agriculture) en de toegang tot de landbouw voor jonge, nieuwe boeren.

Hogescholen voeren praktijkgericht bio-onderzoek

Hogeschool Gent en de Katholieke Hogeschool Kempen trachten via toegepast en praktijkgericht onderzoek bij te dragen tot een meer duurzame landbouw en voedselproductie. – GEERT HAESAERT, HOGESCHOOL GENT & RUDI AERTS, KHK –

Op de BIOT-proefhoeve in Bottelare wordt onder meer onderzoek verricht naar de lupinenteelt als alternatieve eiwitbron.

Bij de Hogeschool Gent, Departement Biowetenschappen en Landschapsarchitectuur (BIOT), is het onderzoek naar teelttechnische maatregelen een belangrijk onderzoeksthema. Sinds een vijftal jaar ligt op de proefhoeve van de hogeschool in Bottelare een meerjarige veldproef aan, waarin het effect van 11 verschillende vruchtwisselingssystemen wordt onderzocht op opbrengst, onkruiddruk en bodemkwaliteit (in samenwerking met UGent). Via een andere meerjarige veld-

proef wordt het effect van verschillende bodemverbetersaars geëvalueerd.

De ondergrondse biomassa oefent in duurzame landbouwsystemen een belangrijke rol uit. Op het departement BIOT werd dit jaar een moleculair-biologische techniek (DGGE, *Denaturing Gradient Gel Electrophoresis*) geoptimaliseerd om verschuivingen tussen verschillende populaties van bodemorganismen te identificeren. Hierdoor kan het effect van bepaalde (teelttechnische) maatregelen op de speci-

fieke verhouding tussen de bodemorganismen worden geëvalueerd. Onderzoek naar ziekten en plagen bij verschillende gewassen en hun bestrijding behoort ook tot de kerntaken van de proefhoeve.

Duurzame voedselproductie

De Katholieke Hogeschool Kempen (KHK), campus Geel, tracht naast de aandacht die het geeft via zijn opleidingsprogramma's (master in de Biowetenschappen en bachelor in de Agro- en Biotechnologie), via 3 onderzoeksdomeinen bij te dragen tot een meer duurzame voedselproductie. Binnen Duurzame gewasbescherming worden 2 thema's uitgewerkt: de optimale beheersing van een bepaald pathogeen, waarbij alle mogelijke bestrijdingstechnieken worden bestudeerd en de ontwikkeling van nieuwe bestrijdingstechnieken.

Binnen Dier&Welzijn, het tweede onderzoeksdomein, worden 3 thema's uitgewerkt: dierenwelzijn, diergedrag en *animal engineering*. Bij het thema dierenwelzijn wordt sterk gewerkt rond de reductie van pijn bij neonatale dieren en van frustratiegedrag in de intensieve dierhouderij, de optimalisatie van omgevingsfactoren bij huisvesting en van transport van dieren. Binnen het thema diergedrag wordt gedragsonderzoek als techniek om dierenwelzijn te scoren uitgebouwd, naast de optimalisatie en sturen van eetgedrag. Bij *animal engineering* worden registratietechnieken om dierenwelzijn en -gedrag te vergemakkelijken en te objectiveren, technieken om dieren continu te monitoren en toestellen om dierenwelzijn en -gedrag te optimaliseren ontwikkeld.

Het derde onderzoeksdomein is Lab4Food (functionele voeding). Hierin zijn 2 thema's belangrijk: textuur en reologie (stromingsleer) van levensmiddelen (inclusief sensorisch onderzoek) en kwaliteit en voedselveiligheid. Binnen het eerste thema wordt gewerkt aan functionaliteit van grondstoffen, relatie tussen processing en functionaliteit en nieuwe instrumentele en sensorische meetmethodes voor de reologische kenmerken van levensmiddelen. Het tweede thema handelt over de ontwikkeling en implementatie van systemen voor voedselveiligheid voor kleinschalige producenten en over de verlenging van het 'schapleven' van levensmiddelen.

De KHK investeerde het voorbije jaar sterk in nieuwe infrastructuur voor onderzoek. Zo worden moderne labo's gekoppeld aan een reeds aanwezige structuur voor plantenproductie. ■

Gebruik biologische fungiciden bij vollegrondsgroenten

Sinds 2009 loopt op de Hogeschool Gent, in samenwerking met UGent, het IWT-Tetra-project (Technologie Transfer) 'Evaluatie en implementatie van biologische fungiciden bij de preventie en bestrijding van ziekten in de vollegrondsgroenten'. Met dit project tracht men via biologische bestrijdingsmiddelen – zoals bacteriën en schimmelpreparaten voor de bestrijding van botrytis, sclerotinia, rhizoctonia en phytophthora – een alternatief te bieden voor chemische gewasbeschermingsmiddelen aan zowel de biologische als de gangbare vollegrondsgroenteteler. Gecombineerd met teelttechnische maatregelen en alternatieve bestrijdingstechnieken (fysisch, ecologisch, biologisch, ...) kan dit leiden tot een geïntegreerde aanpak van ziekten en plagen. Voordelen van biologische fungiciden zijn een betere acceptatie bij de consument, een gunstiger milieutechnisch profiel, het feit dat ze weinig of niet fytotoxisch zijn en geen of een verwaarloosbare residuproblematiek.

Bio zoekt Boer stimuleert omschak

Een belangrijke doelstelling van het Strategisch Plan Biologische Landbouw is het stimuleren van de omschakeling naar biolandbouw. Van daaruit ontstond het project 'Bio zoekt Boer', de eerste samenwerking tussen de landbouworganisaties Boerenbond, ABS en BioForum op vlak van biologische landbouw. – **SOFIE HOSTE, BEROEPSWERKING** –

1,5% van de Vlaamse boeren teelt biologisch; ze telen op 0,6% van het Vlaamse landbouwareaal. Vergeleken met het gemiddelde Europese areaal van 4,7% is er dus nog veel werk aan de winkel. Bovendien stijgt de vraag naar bioproducten jaarlijks met ruim 10% en lijkt de verkoop van bioproducten veel minder onderhevig aan de crisis. Willen we in de toekomst bioproducten van eigen bodem blijven consumeren, dan moeten we een serieuze inhaalbeweging maken.

Wat doet Bio zoekt Boer?

Bio zoekt Boer begeleidt boeren die interesse hebben om de stap naar bio te zetten met al hun vragen. Deze individuele benadering geeft vertrouwen en vergemakkelijkt het verloop van het denkproces dat voor de omschakeling plaatsvindt bij de land- en tuinbouwers. Deze begeleiding kan worden aangeboden als een gratis service, omdat de Vlaamse overheid dit project financieel steunt. Geïnteresseerden krijgen van Bio zoekt Boer een begeleiding op maat van hun bedrijf en antwoorden op hun vragen rond omschakeling naar bio. Bio zoekt Boer verzekert een neutrale en discrete aanpak. Informe-

ren en sensibiliseren over de kansen die biolandbouw biedt aan Vlaamse land- en tuinbouwers is de eerste stap om interesse te wekken. Sinds vorige maand vind je op de website van Bio zoekt Boer (www.biozoektboer.be) ook een digitale nieuwsbrief waarvoor je je kan inschrijven. Zo blijf je op de hoogte van alle activiteiten rond omschakelen.

De begeleiding

Heb je interesse in bio, neem dan contact op met Bio zoekt Boer (zie gegevens onderaan p.45). Je krijgt dan alvast een infopakket toegestuurd. Nadien maken we een afspraak op het bedrijf zelf, waarbij de haalbaarheid van (en de omschakeling naar) bio op het bedrijf wordt nagegaan. Tijdens dit eerste adviesgesprek komt er heel wat aan bod. Knelpunten die de omschakeling in de weg staan worden geanalyseerd en we zoeken samen naar mogelijke oplossingen, afzetmogelijkheden worden nauwgezet bekeken, contacten leggen met andere bioboeren (uit de omgeving of binnen de sector) wordt gestimuleerd, en voor technische vragen rond teelttechniek, toegelaten gewasbeschermingsmiddelen, huisvesting van

dieren, ... verwijzen we je door naar deskundigen.

Na dit eerste gesprek is de verdere begeleiding afhankelijk van de noden van de land- of tuinbouwer. Sommigen bellen dagelijks met een nieuwe vraag tot ze op het punt van beslissing zijn gekomen, bij anderen is dat minder frequent. Iedereen maakt dit denkproces op een andere manier door. Bio zoekt Boer staat steeds ter beschikking om mee te helpen zoeken naar antwoorden. Indien relevant, wordt er doorverwezen naar deskundigen en specialisten.

Realisaties en toekomstperspectieven

Sinds de opstart van het project in maart 2009 kregen al meer dan 200 Vlaamse land- en tuinbouwers per-

Melkveehouders Regine en Hendrik David maakten vorig jaar de bioswitch via Bio zoekt Boer.

Foto: Sofie Hoste

Stappenplan naar bio

Bepalen van de strategie Denk je aan schaalvergroting? Verbreding? Specialisatie? Afbouw? Bio? Wil je weten wat bio kan betekenen voor jouw bedrijf?

Contacteer Bio zoekt Boer Je krijgt vrijblijvend een infopakket omschakeling (over omschakelen naar bio, wetgeving, subsidiemogelijkheden, controle, ...) toegestuurd.

Adviesgesprek Bio zoekt Boer Verzamel al je vragen over bio die in het gesprek aan bod kunnen komen. Sofie Hoste komt langs om antwoorden te zoeken en de kansen en haalbaarheid van bio op je bedrijf in te schatten.

Omschakelplan Je kan vrijblijvend een omschakelplan laten opmaken. Daardoor krijg je een realistische kijk van de mogelijkheden van bio op je bedrijf. Het geeft een simulatie van je bedrijf indien je de stap naar bio zet, zowel op teelttechnisch als bedrijfseconomisch vlak.

Steunvlak vergroten Een belangrijke stap is het creëren van een breed draagvlak voor bio op jouw bedrijf bij je gezin, familie, dierenarts, leveranciers en collega's-boeren.

Afzetkansen De mogelijke afzetkanalen in kaart brengen en komen tot concrete afspraken voor afzet van bioproducten is cruciaal. Afzet van bioproducten tegen een rendabele prijs

eling

soonlijk advies over al hun vragen over de omschakeling naar bio op hun bedrijf. Het gaat hier over heel diverse vragen: wetgeving, controle, knelpunten die doen twijfelen aan de haalbaarheid van bio op het bedrijf, kansen voor afzet, ... Van dit aantal zijn er 42 boeren die de stap naar bio hebben gezet. Dat komt neer op een jaarlijkse toename van 10% voor Vlaanderen, vooral in de plantaardige sector.

Het project werd initieel opgestart voor een periode van 2,5 jaar, maar wegens de grote interesse heeft de overheid nu al de intentie geuit om het te verlengen. Het langetermijndenken is belangrijk om een duurzame werking te kunnen uitbouwen. Het project streeft ernaar om na 2,5 jaar (dus tegen september 2011) bekend te zijn bij de meeste land- en tuinbouwers in Vlaanderen. Als elke land- en tuinbouwer

Groenteteler Lieven Godderis op zijn gemeenschapsboerderij, een combinatie van biodynamische landbouw en zorg.

weet hoe hij Bio zoekt Boer kan contacteren, is de opzet van drempelverlaging geslaagd.

Het tijl keert

De tijd waarin de bioboer als een alternatieve landbouw werd bekeken, is voorbij. Biologische landbouw is een innovatieve landbouwmethode met toekomst en biedt nog veel kansen in Vlaanderen. Grote afnemers zijn vragende partij voor meer bio. De consument wordt bewuster en kiest steeds meer voor duurzaam geproduceerde producten van eigen bodem. Ondernemers zien kansen in biologische productie, zowel op persoonlijk als op financieel vlak.

Enkele getuigenissen

Hoe kunnen we het succes van Bio zoekt Boer beter duiden dan via enkele getuigenissen van 'omschakelaars'? Melkveehouder Hendrik David uit het West-Vlaamse Keiem: "Bij de overweging om om te schakelen naar bio heb je een heleboel vragen. Hoe? Wat? Waar, Hoe zal alles verlopen? Meestal kan je dan wel terecht bij een 'biokennis', maar je moet toch een hele-

boel dingen overwegen. Bij Bio zoekt Boer kan je terecht voor alle soorten vragen. Als zij geen pasklaar antwoord hebben, kunnen ze je doorverwijzen naar de juiste contactpersoon. Die is gemakkelijk bereikbaar en je kan er echt mee praten van mens tot mens. Die vaste contactpersoon gaat een stuk mee in je proces. Bovendien is het ook betaalbaar. We zijn dankbaar dat we steun kregen, want die heb je echt wel nodig."

Lieven Godderis, groenteteler in Astene-Deinze: "Sofie Hoste hielp me met het serieus nemen van experts in het veld en het introduceren van collega's en nieuwe (bedrijfstechische) adviseurs. Er is wederzijds vertrouwen en het openstellen van het netwerk, de kennis en informatie van Sofie werkt zeer inspirerend en is concreet inzetbaar in onze bedrijfsvoering. Zelfs in het eerste (opstart)jaar is de service van Bio zoekt boer leerzaam en zeer relevant voor ons geweest. Innovatie én duurzaamheid wijzen ons heel nieuwe wegen aan. Die liggen niet in de lijn van wat we de laatste 60 jaar geadviseerd werden te doen. Gelukkig is er vandaag en zeker vanaf 2013 een nieuw Europees (landbouw)-beleid dat ons deze weg wijst. Deze aanpak vraagt een fundamentele ommekeer in onze beleids- en bedrijfsvoering, die aansluit bij de duurzame landbouw. Bio-dynamisch samenwerken tussen boeren is de uitdaging en de oplossing! Niet alleen tussen boeren, maar ook tussen de verschillende boerenorganisaties is samenwerking nodig om de beschikbare middelen op een passende manier in te zetten." ■

Info Sofie Hoste, tel 0494 98 23 69, info@biozoektboer.be, www.biozoektboer.be

bio ZOEKT BOER
een gezamenlijk initiatief van Boerenbond, ABS en BioForum

schept kansen en is vaak het meest overtuigende argument om de stap naar bio te zetten.

Knelpunten omzetten in kansen Er zijn altijd hindernissen die opduiken als je de stap naar bio op je bedrijf overweegt. Zoeken naar oplossingen en kansen voor deze knelpunten op een positieve en realistische manier versterkt je overtuiging om de stap te zetten.

Fasering van de omschakeling De meeste land- en tuinbouwers zetten de stap naar bio eerst met een deel van hun bedrijf, een aantal ha of 1 bedrijfstak. Dit wordt uitvoerig besproken bij de concrete uitwerking van de omschakeling.

Kiezen van het juiste tijdstip Om de omschakelperiode slim door te komen, kies je best voor een bepaald tijdstip in het jaar, afhankelijk van de sector. Voor eenjarige gewassen is dat bijvoorbeeld net voor de zaai van de teelten.

Aanmelden bij controleorganisatie Als producent kan je kiezen tussen 4 erkende bio-controleorganisaties: Integra (TUV Nord), Certisys, Quality Partner en Control Union. Vanaf het moment van aanmelding begint de omschakelperiode te lopen en moet je voldoen aan de biowetgeving.

Vzw Lochting-Dedrie is een biologisch tuinbouwbedrijf, sociale werkplaats en arbeidszorgcentrum. Het brengt enkele teelttechnische aspecten in de praktijk waar op het ILVO onderzoek rond gebeurt. We hadden een gesprek met de bedrijfsleider, de verantwoordelijke Landbouw en 2 onderzoekers. – JAN VAN BAVEL –

Veelzijdigheid van een biotuinbouwbedrijf

Eind 1992 startten enkele Izegemse organisaties het initiatief De Lochting op. De paters kapucijnen in Izegem wilden iets doen rond de opvang van armen in de samenleving en plantten op hun domein een werkterrein in. "Via een project wilde men de paterstuin weer wat opfleuren, tewerkstelling creëren voor mensen die konden werken in de tuin en meteen ook groenten telen voor de paters", vertelt *Dirk Lammertyn*, bedrijfsleider van De Lochting. "Men wilde er een gedegen tewerkstellingsproject van maken, maar de oppervlakte (1 ha) was veel te klein om er iets rendabels mee te doen."

In april 1997 nam de stad Roeselare de biohoeve van de familie Dedrie over en stelde de omliggende gronden ter beschik-

king van de vzw Lochting-Dedrie. Die startte een sociale werkplaats met mensen uit het ocmw en enkele vrijwilligers van De Lochting. Er werd ook geïnvesteerd in een werkruimte, uitbreiding van de serre, een winkeltje en een loods. De serre beslaat nu 1 ha, de gronden in de openlucht zijn momenteel 25 ha, maar de bedoeling is om die volgend jaar uit te breiden tot 30 ha.

Bioteler *Didier Bouden*, burgerlijk ingenieur van opleiding, is sinds 2005 verantwoordelijke Landbouw bij De Lochting. Hij volgde een opleiding bij Landwijzer, liep stage op een biologische boerderij en werkte ook tijdelijk bij het ILVO. "Als productie leider organiseer ik de dagelijkse werking en volg ik de teeltplanning en

investerings op. We gebruiken die uitbreiding als buffer voor het geval er land zou wegvallen als een eigenaar de pacht zou stoppen. Ik ben nog op zoek naar toekomstige gronden om te pachten, maar het is niet eenvoudig om te concurreren met gangbare landbouwers, die het systeem van seizoenspacht toepassen. Die seizoenspacht ligt voor ons moeilijker, omdat we wegens de omschakelingsperiode van 3 jaar niet zomaar nieuwe percelen in gebruik kunnen nemen. Daarom vragen we aan de verpachter een langdurig engagement."

2 vestigingen

De vzw Lochting-Dedrie bestaat uit 2 vestigingen: De Lochting in Izegem en biohoeve Dedrie in Roeselare. "De opdeling is gebeurd volgens de doelgroep", zegt Dirk. "Enkele kleinschalige teelten (zoals lente-uitjes en bonen) zijn bijna op maat gesneden van de doelgroep in Izegem. Daar werken mensen die om diverse redenen de boot gemist hebben en waarop je weinig of geen druk kan zetten. Het is een echt

Niet-kerende bodembewerking via Actisol

Op De Lochting wordt een gelijkaardige composteringstechniek met plantaardig materiaal toegepast als op het ILVO. Maar dat is niet het enige raakpunt tussen de 2 organisaties. Beiden besteden ook aandacht aan de toepassing van niet-kerende grondbewerking (NKG). "Bij NKG wordt intensief keren of mengen van de grond vermeden, met als doel maximale opbouw van bodemstructuur en bodemleven", licht *Bert Reubens* toe, die onlangs een rapport schreef waarin de effecten van bewerking op bodemkwaliteit in kaart worden gebracht. Op beide locaties gebeurt dit met hetzelfde werktuig, de Actisol. Deze conceptueel heel eenvoudige Franse machine is een veredelde cultivator. "De scherpe stijlen waarop de beitels zitten, snijden door de grond en hebben geen woelend effect", legt *Koen Willekens* uit. "De hele machine tilt de grond feitelijk op en laat een redelijk vlak veld achter. De grond wordt dus niet grondig gewoeld,

‘arbeidszorgcentrum’. In Roeselare zijn we geëvolueerd tot een sociale tewerkstellingsplaats, waar er toch wel wat druk op de ketel zit. Door het aanbieden van ‘arbeid op maat’, streven we naar een eventuele doorstroming in het normale economische circuit. Naast het landbouwbedrijf met bijhorende serres verzorgen we er ook de administratie en baten we een bionatuurvoedingswinkel uit onder licentie van Origin’O. We hebben ook een goed uitgeruste groendienst. Tot slot baten we ook een dierenasiel uit, hebben we een verpakkingafdeling die gedroogde vruchten, rijst, rozijnen, ... voorverpakt voor Origin’O en is er ook Bio Bello, een klein project dat de logistiek verzorgt voor enkele producenten uit de buurt. In totaal werken er zo’n 140 mensen voor De Lochting.”

Diverse teelten

Essentieel in de visie van De Lochting is dat het biobedrijf op zich rendabel moet zijn. Er worden heel wat teelten verbouwd. Prei is met 8 van de in totaal 24 ha de hoofddeelt. Daarnaast wordt er venkel, (wortel)peterselie, raap, postelein, koolrabi, veldsla, lente-uien, witloof, aardpeer, courgette, tomaat, komkommer en aubergine geteeld. Sinds dit jaar worden er ook

spruiten, knolselder, rode biet en pastinaak verbouwd op 8 ha.

Boerderijcompostering

Het bedrijf besteedt veel aandacht aan de natuurlijke kringloop. Zo recycleren ze plantaardig afval uit de serres en de winkel en van de prei- en witloofresten tot volwaardige, kwaliteitsvolle compost waarmee ze bemesten. “Al het organisch afval op ons bedrijf wordt verwerkt tot compost”, vertelt Didier Bouden. “Het wordt eerst verzameld in zogenaamde ‘wachthopen’. Als de hoop groot genoeg is, beluchten we die door hem om te zetten met een compostkeerder (zie foto p. 46), die we ter beschikking hebben via vzw ‘t Boerenlandschap. Verder meten we de temperatuur en het koolzuurgasgehalte (CO₂). Op basis van die metingen wordt beslist hoe regelmatig de hoop daarna nog gekeerd wordt. Als de hoop te droog wordt, bevochtigen we hem. Wat de samenstelling betreft, tracht ik erop te letten dat ik 50% houtig materiaal (houtsnipers en/of stro) heb en 50% groenteafval. Wat wij doen, is toch wel uniek, want ik ken maar weinig bedrijven die al hun organisch restafval omzetten in compost.” De compost wordt gebruikt om te bemes-

ten op het bedrijf, zowel in de serres als op de vollegrondspcelen. “Jaarlijks probeer ik gemiddeld 20 m³/ha te bemesten via compostering; dat is echt niet veel”, zegt Didier. Deze dosis dient vooral voor de opbouw van (stabiele) organische stof. Naargelang de behoefte van de teelt wordt nog bijbemest met organische korrelmeststoffen. De compostering werd zodanig georganiseerd dat ze weinig extra arbeid vraagt. Zo paste men een oude mestkar aan zodat die kan dienen om er stelselmatic wachthopen mee op te bouwen. Het bevochtigen gebeurt met regenwater.

Onderzoek en praktijk

Op De Lochting brengen ze enkele aspecten in de praktijk waar op het ILVO onderzoek rond gebeurt, bijvoorbeeld op het vlak van composteringstechniek, bemestingsstrategie en bodembewerking. “We hebben dezelfde inspiratiebron: de biologische landbouw, meer bepaald van de biologische teler Jan Van Overbeke, die de composteringstechniek introduceerde in Vlaanderen”, vertelt Koen Willekens, wetenschappelijk medewerker Teelt en Omgeving bij het ILVO. “Dat sloeg toen ook aan bij enkele gangbare groentetelers. Tijdens het project Farmcompost (2003-2007) in opdracht van de telerassociatie Symbios hadden we op het ILVO 4 jaar lang een adviseerdienst voor land- en tuinbouwers voor het hergebruik van organische resten op het bedrijf door de composteringstechniek toe te passen. Toen gaven we ook advies over bemesting en bodembeheer. Didier was daar toen op het ILVO ook bij betrokken; hij heeft het hier in de praktijk gebracht. Het ILVO voert nu nog steeds meerjarige bemestings- en composteringsproeven uit.” “Onlangs startten we ook een ADIO-demoproject rond optimale aanwending van biologisch dierlijke mest, waarbij ook veldproeven plaatsvinden”, besluit Bert Reubens, collega van Koen. ■

Bioteler Didier Bouden tussen ILVO-onderzoekers Koen Willekens en Bert Reubens.

maar wel belucht. Dankzij de veren op de tanden, werkt hij ook prima op stenige gronden. Bovendien kan de werkingsdiepte ingesteld worden: oppervlakkig om gewasresten of bemesting in te werken en een vals zaaibed aan te leggen, of dieper voor de eigenlijke bodembewerking vóór het planten en zaaien.”

“We gebruiken de ploeg alleen als er te weinig tijd tussen 2 teelten is en er nog te veel grote onkruiden van de vorige teelt op het veld staan”, zegt Didier Bouden. “Dit jaar hebben we de Actisol ook ingezet in de preiteelt, die in droge omstandigheden geplant werd. Ook al werd er door het afzien van een kerende bodembewerking (ploegen) geen vochtige grond naar boven gehaald, gaf het ponsen in de droge toplaag geen problemen na bewerking met de Actisol. Ook in het onderzoek op het ILVO heeft men goede ervaringen met

deze machine. “In vergelijking met een gewone cultivator behoud je het vocht beter in de grond”, aldus Koen. “Het is belangrijk om de specifieke ervaringen met diverse werktuigen voor NKG (zoals de Actisol) in kaart te brengen”, pleit Bert. “NKG kan heel diverse effecten hebben; niet alleen op technisch vlak of qua bodemstructuur, maar ook naar opbrengst, onkruid- en ziektedruk toe. Veel hangt af van het tijdstip, het type machine waarmee er gewerkt wordt, onder welke omstandigheden en op welke diepte.”